

Боярчук Є. М.,

Державний університет «Житомирська політехніка»

Науковий керівник: Павліченко І. М.,

старший викладач кафедри права та правоохоронної діяльності

Державний університет «Житомирська політехніка»

м. Житомир

МИХАЙЛО ГРУШЕВСЬКИЙ – ІСТОРИК І ПРЕЗИДЕНТ

В історії українського суспільного життя ХХ сторіччя важко знайти таку яскраву і самобутню особистість, якою був Михайло Сергійович Грушевський. Видатний вчений – енциклопедист, історик, якому вдалося пробудити національну свідомість цілого народу просвітницьким, науковим шляхом, теоретик і практик українського парламентаризму, перший і єдиний Голова Центральної Ради УНР, творець її Конституції, громадсько-політичний діяч, якого і друзі і вороги по праву вважали «головним ідеологом українства».

Як говорить Любомир Винар «він дав своєму народові історичну метрику» і став «творцем модерної демократичної держави» [3]. Він належить до тієї когорти славетних постатей української історії, що й Володимир Хреститель, Ярослав Мудрий, Богдан Хмельницький, Тарас Шевченко.

Михайло Сергійович Грушевський народився 17 (29) вересня 1866 року в невеликому місті Холм, в сім'ї вчителя. 1869 року Михайлик разом з батьками переїжджає на Кавказ, де протягом 1880-1886 років навчається в Тифліській гімназії. У гімназійні роки майбутній історик зачитувався книгами М. Костомарова, П. Куліша, М. Максимовича, А. Метлинського та інших відомих істориків, фольклористів, етнографів.

У липні 1886 року Михайло Сергійович звернувся з листом до ректора Київського Університету святого Володимира з проханням зарахувати його на історичне відділення історико-філологічного факультету. Студентська робота М.С. Грушевського «Нарис історії Київської землі від смерті Ярослава до кінця XIV сторіччя» отримала золоту медаль і після закінчення Університету в 1890 р. М.С. Грушевського залишили при Університеті на кафедрі російської історії, де він працював як професорський стипендіат.

Блискуче захистивши у 1894 році магістерську дисертацію «Барське староство», Михайло Грушевський, за рекомендацією Володимира Антоновича, переїздить до Львова, де очолює при університеті кафедру всесвітньої історії.

Це була справжня золота доба його діяльності і творчості: Грушевський очолив Наукове Товариство ім. Т. Шевченка (НТШ) у Львові, приєднався до створення Українського Наукового Товариства у Києві і став на чолі його. За час його головування НТШ видало понад 420 томів праць з української історії, філософії, літературознавства, етнографії, бібліографії та інших наукових напрямків. Вийшло також 110 томів «Записок НТШ», 8 томів «Джерел до історії України-Руси», 15 томів Збірника історично-філософічного відділу НТШ, 7 томів "Українсько-

руського архіву", був започаткований «Літературно-науковий вісник». Найважливішою справою життя М. С. Грушевського стала «Історія України-Руси», хронологічно доведена до 1658 року. Перший том наукової праці вийшов у Львові в 1898 році, згодом виходить другий том, 1900 року - третій. Останній був виданий у Києві вже по смерті автора, в 1936 році. Винятково важливе значення для розвитку української історичної науки має заснування і діяльність львівської історичної школи М. С. Грушевського [1].

У 1905 році М.С. Грушевський у Києві заснував Українське наукове товариство, взяв активну участь у створенні та діяльності громадсько-політичної організації - Товариства українських поступовців. *Вчений виступав за парламентські форми боротьби, наголошував на українізації шкільництва, судочинства, церковного життя.*

У листопаді 1914 р. сім'я Грушевських повернулася у Київ, але там на підставі наклепницького звинувачення його заарештували і вислали етапом до Симбірська. У Симбірську М.С. Грушевський прожив до осені того ж року. На прохання Російської Академії наук, та після протестів української та російської інтелігенції, Грушевським дозволено переселитися до Казані, а через рік – до Москви, під нагляд поліції і з позбавленням права педагогічної та іншої діяльності. З переїздом до Москви Михайло Сергійович продовжував роботу над багатотомною «Історією України-Руси», написання якої перервала війна. Московське заслання М.С. Грушевський використовував для активної участі у виданні журналу «Украинская жизнь» та тижневика «Промінь», організації української видавничої спілки і наукового товариства. Але йому категорично заборонено було відвідувати Україну.

4 березня 1917 року у Києві утворено Українську Центральну Раду. Михайла Сергійовича Грушевського обрали її головою. Почався новий період життя Грушевського як політика. Центральна Рада існувала протягом 14 місяців, від березня 1917 по квітень 1918 року, і Грушевський був її незмінним головою. 10 червня 1917 року Центральна Рада першим своїм Універсалом проголосила автономію України в складі Російської федерації, а 15 червня обрала і затвердила перший український уряд - Генеральний Секретаріат. 7 листопада 1917 року Третім Універсалом Центральна Рада проголосила Українську Народну Республіку, а 22 січня 1918 року - Четвертим Універсалом - повну політичну незалежність України від Росії. 29 квітня 1918 року на засіданні Центральної Ради Михайло Грушевський був обраний Головою Всенародних зборів Української Народної Республіки.

Очолюючи боротьбу України за незалежність і створення власної держави, М. С. Грушевський знаходив час і для публіцистичної та наукової роботи. Виходять друком цілий ряд його статей в періодичних виданнях «Народна Воля» та «Нова Рада». З падінням Центральної Ради М. С. Грушевський знаходився в підпіллі і переховувався за межами Києва. До міста він повернувся в грудні 1918 року. На початку лютого 1919 року виїхав спочатку до Кам'янця-Подільського, де редагував газету «Голос Поділля» і займався роботою над підручником «Історія України для трудової школи», а у квітні – до Праги. Восени того ж 1919 року М. С. Грушевський виступив з проектом організації Українського соціологічного інституту в Празі і одержав на це

кошти. Перебуваючи в еміграції, Михайло Сергійович вимушений був змінювати місця проживання, мешкаючи з сім'єю то в Празі (квітень-листопад 1919 р., 1920- 1921 рр.), то в Женеві (1919-1920 рр.), то у Відні (1921-1923 рр.). В цей час він редагував часописи «Борітеся - поборете!», «Наш стяг», а також працював над багатотомною «Історією української літератури». В еміграції Грушевський дедалі більше відходить від політики, він повністю поринув у наукову роботу в Українському соціологічному інституті. Оселившись 1922 року в Бадені під Віднем, Михайло Сергійович займався виключно «Історією української літератури». Написав чотири томи, перші три з яких тоді ж опублікував у Львові, четвертий закінчив і видав вже в Україні в 1925 році.

На початку 1921 р. українська делегація на ризьких переговорах передала Михайлу Сергійовичу запрошення повернутися в країну. Восени 1923 року його обрали дійсним членом Всеукраїнської академії наук (ВУАН). За ним було зарезервовано кафедру української історії. Одержавши гарантію своєї безпеки та дозвіл від більшовицького уряду на повернення в Україну, 7 березня 1924 року Михайло Сергійович приїхав з сім'єю до Києва.

В цей час навколо М.С. Грушевського створилася школа дослідників різних напрямків історії, культури, літератури українського народу, відтворюються академічні інституції. Вчений зав'язує контакти з науковим зарубіжжям, насамперед в Європі. Визнанням світового значення його наукової діяльності стало святкування 60-річчя вченого-енциклопедиста в жовтні 1928 р. З цієї нагоди на його адресу надійшли поздоровлення від наукових центрів США, Німеччини, Австрії, Чехословаччини, Польщі, інших країн, від різних установ Росії і України, приватних осіб. В січні 1929 року Михайла Сергійовича єдиного з тодішніх членів Всеукраїнської академії наук, було обрано дійсним членом Академії наук СРСР. Але дедалі ширше розгорталася і кампанія проти Грушевського, його історичної школи. Його арештовують, звинувачують в антирадянській діяльності та організації «Українського національного центру», відправляють до Москви на постійне місце проживання. В цей час він закінчує 10-ий том «Історії України-Руси», роботу над 7-м, 8-м, і частиною 9-го тому історії української літератури, видає серію трактатів з історії громадської думки XVIII століття в Україні.

Помер Михайло Грушевський раптово 25 листопада 1934 року на 68-му році життя в Кисловодську, де він перебував на відпочинку в санаторії разом із сім'єю. Похований у Києві на Байковому цвинтарі.

Звертаючись сьогодні до історичної постаті і драматичної долі М.С. Грушевського – видатного вченого, державного і громадського діяча, який започаткував у шаленій революційній бурі українську державність, ми вбачаємо в його науковому і громадсько-політичному доробку одне з головних життєвих джерел нинішнього відродження незалежної України, в її нестримному пориванні до миру, злагоди і щасливого майбуття. Наукова спадщина документально засвідчує геніальну багатогранність Михайла Грушевського, людини енциклопедичних знань, організатора українського наукового життя, українського парламентаризму, провідного історичного діяча у всеукраїнському і світовому вимірі.

Сьогодні М. Грушевського порівнюють із Феніксом, що відродився з попелу після десятиліття заборон, перекручень, фальсифікацій. Вчений світового рівня, творча

спадщина якого вражає своїм тематичним діапазоном, енциклопедичністю, фундаментальністю, перший фактичний президент України М. Грушевський належав до тих видатних особистостей, які сповна пізнали велич і насолоду тріумфу і гіркоту поразки, але до кінця залишилися вірними ідеї усього свого життя. Беззаперечною його заслугою визнається те, що на початку ХХ ст. один рік на світовій мапі була Українська Народна Республіка. «Хоч би які тяжкі проби судила переходити Україні і українському народові історична доля, – писав 1918 року М. Грушевський у статті «На порозі нової України», – хоч би які пертурбації лежали ще перед ними, великі часи творчості Української Центральної Ради й її акти зостануться великою епохою її розвою, твердою підставою національного будівництва» [4].

Список використаних джерел:

1. Великий Українець : матеріали з життя та діяльності М.С. Грушевського / упоряд. А. Демиденка ; вступ. сл. Л. Кравчука ; післямова Ф. Шевченка ; худож. оформ. О. Коваля. — К. : Веселка, 1992. 551 с. : 23 окр. арк. фотоілюстр., ілюстр. — (Світочі). Бібліогр.: 548-550.
2. Верстюк В. М.С. Грушевський : коротка хроніка життя та діяльн. / В. Верстюк. К. : Либідь, 1996. 143 с. Текст укр. та рос. мовами. Бібліогр.: с.139-142.
3. Винар Л. Грушевськознавство. Генеза й історичний розвиток. Серія: Грушевськяна, том 5. – Київ: Українське історичне товариство; Міжнародне товариство ім. М. Грушевського; Видавництво ім. Олени Теліги. – 1998. – 216 с.
4. Грабовецький В. Михайло Грушевський — видатний історик України, громадсько-політичний і державний діяч : до 125-річчя з дня народж. / В. Грабовецький; худож. Р. Пацин. Івано-Франківськ : Галичина, 1991. 42с. (Відродження).
5. Грушевський М. «Я не належу до породи героїв...»
//<http://ukraine.webstil.info/news.php?action=newsdescription&target=235&spec=news>
6. <https://uk.wikipedia.org/wiki/>